

УДК 343.37

Поптанич Ю.М.

аспірант

(Національна академія внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ, НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСНОВНІ ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ ТА ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ

Висвітлено нормативне регулювання правопорушень у фінансовій сфері, формулювання, класифікація, подано коротку характеристику їх основних видів.

Ключові слова: фінансова сфера, нормативне регулювання, правопорушення, законодавство, класифікація.

Poptanych Yu.M. General theoretical aspects, regulatory framework and main types of offences in financial sector and economy fields. The article deals with coverage of regulatory violations in the financial sector, formulation, classification, and brief characterization of the main species.

Keywords: financial sector, regulation, tort, legislation, classification.

Постановка проблеми. Формування Україною власної економічної політики пов'язуються з визначенням головних напрямів розвитку на основі принципів демократії, свободи підприємництва й відкритості для інтеграції у світове економічне співтовариство. Ефективна національна економіка є гарантією незалежності держави, її територіальної недоторканності і цілісності, забезпечення умов нормальної життєдіяльності суспільства. Економіку визначають як єдиний комплекс господарських відносин, що охоплює усі ланки виробництва, торгівлі та обміну в суспільстві. Розвиток законодавства з питань комплексного регулювання економічних відносин з урахуванням інтересів різних категорій осіб: суб'єктів господарювання, їх об'єднань, споживачів, найманих працівників, територіальних громад, держави, а також міжнародної спільноти, пов'язаний зі змінами у правових формах регулювання економічної сфери, переходом до ринкових механізмів.

Держава в особі її органів влади здійснює економічну й соціальну політику з метою комплексного та збалансованого забезпечення інтересів усіх верств населення, стимулює ринкову економіку, забезпечує ефективність її функціонування з одночасним обмеженням і запобіганням негативним наслідкам економічної влади власників, особливо монополістів: гарантує захист національних інтересів і внутрішнього ринку від зовнішньої економічної та політичної експансії.

Відносини у сфері економіки регулюються нормами багатьох галузей права, однак тільки адміністративне право правовими засобами впорядковує

певну частину економічних відносин, надаючи їм організаційного змісту.

Фінансова сфера – це сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі отримання, розподілу та використання державою грошових коштів, фінансових ресурсів та інших активів.

Однією з найбільших небезпек, які гальмують розвиток фінансової сфери та галузей економіки, є правопорушення, наслідками вчинення яких є втрати та збитки для держави, юридичних та фізичних осіб.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Серед науковців, які прямо чи опосередковано розглядали висвітлені у статті питання є В. І. Василичук, В.М. Дорогих, О.В. Золотоноша, В. К. Колпаков, О.Є. Користін, О.В. Кузьменко, М.В. Лошицький, Р.А. Сербин, В.Д. Сущенко, С.С. Чернявський та інші. Проте лише в окремих положеннях праць вказаних науковців вивчалися та досліджувалися правопорушення у фінансовій сфері та галузях економіки. Незважаючи на високу актуальність вказаної теми, вона досліджувалася не всебічно, а лише в окремих аспектах.

Головною метою написання статті є дослідження нормативного регулювання, загальнотеоретичних аспектів та основних видів правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки.

Відповідно до цього визначено такі завдання:

- виокремити нормативно-правові акти, які визначають основні види правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки;
- дослідити загальнотеоретичні аспекти поняття «правопорушення»;
- висвітлити основні міжнародні та вітчизняні концепції формування видів правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки;
- сформувати класифікацію правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з різноманітністю правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки виникає необхідність в їх класифікації.

Одну з перших у світі класифікацій запропоновано наприкінці 70-х років Інститутом ООН Азії і Далекого Сходу з попередження злочинності і поведінки з правопорушниками (UNAFEI), який включив до неї порушення законів, спрямованих на вдосконалення ринкової економіки і регулюючих ринкову економіку, порушення фінансового і податкового законодавства, корупцію.

Експертами Ради Європи схвалено схему, яка включає в себе такі складі:

- монопольні злочини;
- шахрайство (підкуп, зловживання довірою, обман покупців);
- цифрові махінації;
- фіктивні організації;
- фальсифікації бухгалтерських документів;
- порушення ергономічних вимог і стандартів;
- навмисна неточність в описі товарів;
- нечесна конкуренція;
- фінансові порушення і ухилення від сплати податків;

- митні порушення;
- валютні махінації;
- біржові і банківські порушення;
- порушення, які завдають шкоду навколишньому середовищу;
- «відмивання» злочинно отриманих грошей і власності.

Клінард і Куїні у структурі економічної злочинності виділяють злочинність за родом зайнятості і злочинність корпорацій.

Професором Кайзером запропоновано таку класифікацію економічних злочинів:

- злочини проти банківської і акціонерної системи обміну;
- злочини проти кредитної системи;
- злочини проти системи страхування і свободи конкуренції;
- фіктивні банкрутства;
- порушення авторських прав і прав маркування;
- ухилення від сплати податків;
- митні злочини;
- шахрайства із субсидіями;
- вимагання;
- хабарництво;
- порушення законодавства про охорону праці;
- злочини проти навколишнього середовища;
- інші шахрайства та спекуляції.

За функціональною ознакою економічні злочини можна класифікувати таким чином:

- у сфері управління підприємницькою діяльністю;
- у сфері здійснення підприємницької діяльності;
- у фінансовій сфері;
- у сфері зовнішньоекономічної діяльності [1, с. 125–126].

Зазначене свідчить про багатоманітність підходів до класифікації правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки.

Згідно з понятійним апаратом теорії держави і права, правопорушення – це суспільно небезпечне, винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, за яке чинне законодавство передбачає юридичну відповідальність.

На цей час основними нормативно-правовими актами, в яких визначено види правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки, є такі:

- 1) Податковий кодекс України;
- 2) Бюджетний кодекс України;
- 3) Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- 4) Кримінальний кодекс України;
- 5) Закон України «Про запобігання корупції»;
- 6) Закон України «Про захист економічної конкуренції»;
- 7) Інші законодавчі та підзаконні акти.

Зокрема, згідно з положеннями Податкового кодексу України, платники

податків, податкові агенти та/або їх посадові особи несуть відповідальність у разі вчинення порушень, визначених законами з питань оподаткування (глава 11 Кодексу) та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

За порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи Державної фіскальної служби, застосовуються такі види юридичної відповідальності:

- а) фінансова;
- б) адміністративна;
- в) кримінальна.

Фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства встановлюється та застосовується згідно з Податковим кодексом України та іншими законами. Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені.

Притягнення до фінансової відповідальності платників податків за порушення законів з питань оподаткування, іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, не звільняє їх посадових осіб за наявності відповідних підстав від притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності [2].

Статтею 116 Бюджетного кодексу України передбачено близько 40 порушень бюджетного законодавства.

Порушенням бюджетного законодавства визнається порушення учасником бюджетного процесу встановлених цим Бюджетним кодексом України чи іншим бюджетним законодавством норм щодо складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджету та звітування про його виконання.

Посадові особи, з вини яких допущено порушення бюджетного законодавства, несуть цивільну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом [3].

Згідно зі статтею 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення, адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Статті, санкціями яких передбачено відповідальність за вчинення правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки, знаходяться у главах 5–13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення [4].

Дефініція поняття «кримінальне правопорушення» у вітчизняному законодавстві на цей час відсутня. Кримінальний процесуальний кодекс України у своєму тексті містить вказане поняття, однак без його тлумачення. В перекладних положеннях даного нормативно-правового акта вказано, що його буде визначено в новому Кримінальному кодексі України, який, однак, на цей час не прийнято. Зі змісту положень Кримінального процесуального кодексу України вбачається, що кримінальне правопорушення має дві форми: злочин та кримінальний проступок. Оскільки поняття кримінального проступку в за-

конодавство ще не введено, у практичній діяльності кримінальне правопорушення трактують за аналогією поняття «злочин».

Відповідно до положень статті 11 Кримінального кодексу України, злочин є передбачене даним нормативно-правовим актом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [5].

Статті, санкціями яких передбачено відповідальність за вчинення правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки, знаходяться в розділах 6–8, 10, 17 Кримінального кодексу України.

На цей час податкова міліція здійснює виявлення злочинів у сфері оподаткування, відповідальність за які передбачено вісьмома статтями Кримінального кодексу України.

Водночас на підрозділи Департаменту захисту економіки Національної поліції покладено виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки (понад 90 статей Кримінального кодексу України), серед іншого вчинених організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в державі та окремих її регіонах; боротьбу з корупцією й хабарництвом у сферах, що мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади й самоврядування.

До компетенції новоствореного Національного антикорупційного бюро України належить протидія кримінальним корупційним правопорушенням (13 складів злочинів), учиненим державними службовцями категорії «А» (вищий корпус державної служби).

Підрозділи Служби безпеки України виявляють та розслідують злочини, передбачені статтями 109, 110, 110-2, 111, 112, 113, 114, 114-1, 201, 258–258-5, 265-1, 305, 328, 329, 330, 332-1, 333, 334, 359, 422, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України [6].

З них до правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки належить лише стаття 201 («Контрабанда»).

Законом України «Про запобігання корупції» передбачено, що за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 даного Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Антимонопольний комітет України має повноваження у сферах: здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією, формуванням та реалізацією конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Законом України «Про захист економічної конкуренції» встановлено 20 порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Порушення законодавства про захист економічної конкуренції тягне за собою відповідаль-

ність, встановлену законом у вигляді штрафу, примусового поділу, відшкодування шкоди.

Згідно з положеннями Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», за порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції (15 правопорушень, глави 2–4 Закону) передбачено відповідальність у вигляді штрафу, відшкодування шкоди, вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання, спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей.

За результатами вивчення та аналізу законодавства, яке містить відомості про види правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки, доцільно запропонувати таку їх класифікацію:

1. За видом законодавства, яке порушується в результаті вчинення правопорушень:

- а. правопорушення у сфері дії податкового законодавства;
- б. правопорушення у сфері дії бюджетного законодавства;
- в. правопорушення у сфері дії антимонопольного законодавства;
- г. правопорушення у сфері дії антикорупційного законодавства;
- д. правопорушення у сфері дії адміністративного законодавства;
- е. правопорушення у сфері дії кримінального законодавства;.

2. За видом відповідальності, до якої може бути притягнуто за вчинення правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки:

а. правопорушення, за вчинення яких передбачено дисциплінарну відповідальність;

б. правопорушення, за вчинення яких передбачено цивільно-правову відповідальність;

в. правопорушення, за вчинення яких передбачено адміністративну відповідальність;

г. правопорушення, за вчинення яких передбачено фінансову відповідальність;

д. правопорушення, за вчинення яких передбачено кримінальну відповідальність.

3. За суб'єктами, який уповноважений притягувати до відповідальності за вчинення правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки:

а. правопорушення, до відповідальності за вчинення яких притягують контролюючі органи:

Згідно з положеннями Закону України від 31.07.2014 «Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2014 рік», перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб-підприємців контролюючими органами (крім Державної фіскальної служби України) здійснюються протягом серпня – грудня 2014 року виключно з дозволу Кабінету Міністрів України або за заявкою суб'єкта господарювання щодо його перевірки.

Відповідно до змісту постанови Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 408 «Питання запровадження обмежень на проведення перевірок державними інспекціями та іншими контролюючими органами», надання

дозволу Кабінету Міністрів України на проведення перевірок підприємств, установ, організацій, фізичних осіб-підприємців державними інспекціями та іншими контролюючими органами за переліком згідно з додатком до постанови (за винятком перевірок стану підготовки до роботи енергетичних об'єктів суб'єктів електроенергетики та суб'єктів відносин у сфері теплопостачання) здійснюється шляхом прийняття відповідного розпорядження.

Надання дозволу на проведення перевірок підприємств, установ, організацій, фізичних осіб-підприємців не потрібно у разі, коли такі перевірки проводяться за рішенням суду, на вимогу службових осіб у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

У додатку до постанови зазначено 61 державну інспекцію та інші контролюючі органи.

Отже, згідно з чинним законодавством, на цей час встановлено 62 контролюючі органи (61 вказано у даній постанові та Державна фіскальна служба України).

б. правопорушення, до відповідальності за вчинення яких притягують правоохоронні органи:

Реалізація правоохоронної діяльності покладається на спеціально уповноважені органи, що комплектуються відповідним чином підготовленими службовцями [2, с. 359].

З метою недопущення вчинення правопорушень у сфері фінансів та галузях економіки державою створено низку контролюючих та правоохоронних органів, які покликані запобігати, протидіяти та припиняти їх вчинення, притягати причетних фізичних та юридичних осіб до визначених законодавством видів відповідальності.

Правоохоронні органи, уповноважені виявляти та протидіяти злочинам, визначені в законодавстві. Систему органів, що протидіють економічній злочинності, включаючи її організовані форми, становлять:

- підрозділи протидії злочинності у сфері економіки Національної поліції України;
- підрозділи контррозвідального захисту економіки і транспортного комплексу Центрального управління і регіональних органів та спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю Служби безпеки України;
- підрозділи боротьби з податковими злочинами, відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, Державної фіскальної служби України;
- підрозділи військової Служби правопорядку;
- Національне антикорупційне бюро.

в. правопорушення, до відповідальності за вчинення яких притягують органи зі спеціальним статусом, встановленим законодавством (наприклад Національне агентство з питань запобігання корупції).

Висновки. З огляду на викладене, з метою систематизації наукових знань щодо видів правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки доцільно застосовувати вказані класифікації.

Бібліографічні посилання

1. Антипов В.І. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення) / В.І. Антипов. – Вінниця : ДП ДКФ, 2006.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Надійшла до редакції 13.10.2017

УДК 343.985

Хмеленко В.В.

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ВИЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Аналізується сутність оперативно-розшукового запобігання злочинам та визначається місце оперативно-розшукового запобігання злочинам в системі протидії злочинності.

Ключові слова: *злочинність, злочин, протидія, оперативно-розшукове запобігання.*

Khmelenko V.V. Modern views on definition of operational-search crime prevention.

The article analyzes the essence of operational and investigative crime prevention and determines the place of operational-search crime prevention in the system of crime counteraction. Based on the analysis of modern scientific views on the definition of operational-search crime prevention, an ambiguous interpretation of this category was noted. It is noted that solving this problem is possible only by consolidating this definition in the Law of Ukraine "On Operational and Investigative Activity". Further development of the theoretical provisions of operational-search crime prevention, improvement of legal regulation, as well as continuous improvement of methods and techniques for the implementation of this type of activity by law-enforcement bodies is a necessary condition for successful crime prevention, and will also help increase the efficiency of law enforcement agencies in this area of work.

Keywords: *criminality, crime, counteraction, operational-search prevention.*